

2023

МОНОГРАФІЯ

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Монографія

Вінниця
ТВОРИ
2023

Рецензенти:

О. Карпенко – доктор педагогічних наук, професор соціальної педагогіки та соціальної роботи (Київський університет імені Бориса Грінченка);

Г. Локарева – доктор педагогічних наук, професор кафедри акторської майстерності та дизайну (Запорізький національний університет);

Д. Бибик – доктор філософії у галузі Соціальна робота, доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи (Український державний університету імені Михайла Драгоманова).

Авторський колектив:

О. Гуренко – д. пед. н., професор (1.1); **А. Попова** – к. пед. н., доцент (1.2); **К. Петровська** – к. пед. н., доцент (2.1); **А. Тургенєва** – к. пед. н., доцент (2.2); **Н. Мацейко** – асистент (2.3); **Н. Захарова** – к. пед. н., доцент (розділ 3).

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 13 від 29.06.2023 року)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : колективна монографія / О. Гуренко, Н. Захарова, Н. Мацейко, К. Петровська, А. Попова, А. Тургенєва / За заг. ред. к. пед. н., доц. К. Петровської. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 256 с.

ISBN 978-966-949-152-7

Монографія є результатом роботи викладачів кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти Бердянського державного педагогічного університету над комплексною темою «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти».

У монографії висвітлено особливості професійної підготовки соціальних працівників з огляду на засади компетентнісно-зорієнтованої парадигми, розглянуто актуальні питання міжнародних стандартів підготовки фахівців соціальної сфери, особливості формування фахових компетентностей соціальних працівників та фахівців соціальної сфери, а також проблеми створення інклюзивного середовища в закладах освіти.

Матеріали монографії можуть стати в нагоді викладачам закладів вищої педагогічної освіти, здобувачам та практичним працівникам соціально-педагогічної сфери.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

2 | Освітні та професійні стандарти у системі університетської підготовки соціальних працівників Канади

2.1 Теоретичні засади стандартизації у сфері соціальної роботи

Трансформація українського суспільства, яка відбулась через повномасштабне вторгнення Росії в Україну потребує оновлення усіх сфер суспільного життя – нових підходів, ідей, та способів їх організації, які дозволять відбудувати успішну та процвітаючу країну. Соціальна робота є однією з галузей професійної діяльності, спрямована на досягнення суспільного добробуту, а отже потребує особливої уваги в контексті її модернізації та оновлення відповідно до вимог світової спільноти. А це означає, що актуальним сьогодні як ніколи є вивчення кращих практик у сфері професійної діяльності, освіти, досліджень, впровадження професійних та освітніх стандартів, створення реально діючих професійних організацій у сфері соціальної роботи.

У цьому аспекті важливим є вивчення досвіду Канади, як країни що має успішні практики організації та реалізації соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників з урахуванням децентралізованого та мультикультурного підходів. Особливої уваги заслуговує аналіз професійних та освітніх стандартів університетської підготовки у сфері соціальної роботи, як стратегічних орієнтирів якісної та ефективної практики задля досягнення суспільного добробуту. У контексті зазначеного, вивчення, аналіз та систематизація досвіду Канади у сфері освітніх та професійних стандартів дозволить відкрити нові можливості для професійної освіти і розвитку якісної, клієнтоорієнтованої практики в контексті її модернізації та оновлення відповідно до вимог Міжнародної федерації соціальних працівників та Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи, що набуває надзвичайно важливого значення у прагненні України слідувати стандартам розвинених країн світу, якісному оновленні усіх систем

зادля розбудови сильної, незалежної, ефективної і процвітаючої держави.

Як показало наше вивчення, система соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників досліджується у працях Дж. Фолі (J. Foley), Дж. Шмід (J. E. Schmid), Б. Кірвін (B. Kirwin), Г. Дровер (G. Drover), А. Вестхуес (A. Westhues), Дж. Лафранс (J. Lafrance), Г. Шмідт (G. Schmidt). Міжнародні стандарти професійної підготовки соціальних працівників та їх роль у цьому процесі схарактеризовано у наукових розвідках В. С'юпола (V. Sewpaul), В. Іоакімідіса (V. Ioakimidis), Р. Гарбера (R. Garber), А. Барретти-Герман (A. Barretta-Herman), М. Пейн (M. Payne). Освітні та професійні стандарти у системі університетської освіти соціальних працівників у Канаді є предметом досліджень Н. Дж. Муле (N. J. Mulé), М. Хана (M. Khan), Ч. Маккензі (C. McKenzie). Важливими для нашого дослідження є матеріали з офіційних сайтів Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (The International Association of Schools of Social Work (IASSW)), Міжнародної федерації соціальних працівників (International Federation of Social Workers), Канадської асоціації у сфері соціальної роботи (Canadian Association of Social Workers (CASE)), Канадської ради регуляторів соціальної роботи (Canadian Board of Social Work Regulators (CCSWR)).

Визначення «стандартів» у сфері професійної соціальної роботи та підготовки соціальних працівників є складним питанням. Слово «стандарт» використовується для багатьох різних понять, включаючи бажану структуру або поведінку. У більшості досліджень, поняття «стандарт» визначається як критерій для вимірювання бажаної поведінки або її фактичної міри; індикатор або дескриптор того, що певні суб'єкти в змозі продемонструвати [25, с. 215 – 221]. «Стандарти» можна прирівняти до ефективної практики, яку можна очікувати, оцінюючи її ефективність на основі результатів, продемонстрованих у діапазоні прийнятих показників, індикаторів або дескрипторів. У кожній сфері можна чітко визначити цінність, що лежить в основі

діяльності; підхід, який може бути застосований; стандарт, якого необхідно досягти; і показники для вимірювання.

Відповідно до цього, стандартизація у сфері соціальної роботи, у першу чергу, передбачає визначення цінностей професії, які лежать в основі її діяльності. Аналіз цінностей та ідеалів професії на осові опрацювання праць В. С'юпола (V. Sewpaul), В. Іоакімідіса (V. Ioakimidis), Д. Сукрай (D.Sookraj), дали змогу систематизувати їх за чотирма основними рівнями: цінності мегарівня (розглядаються в контексті глобалізаційних цілей і завдань), цінності макрорівня (обґрунтовують конкретні дії соціального працівника в межах професійної компетенції, визначають його відповідальність перед клієнтами, колегами, роботодавцями та перед професією загалом); цінності мезорівня (передбачають особливості взаємодії з людьми з урахуванням їх інтересів, проблем і потреб); цінності макрорівня (цінності міжособистісного рівня, що сприяють ефективній взаємодії) [25, 26].

Виявлення та врахування цінностей професії у професійній діяльності та системі підготовки фахівців соціальної сфери на міжнародному рівні дасть змогу забезпечити високу валідність та надійність того, що фахівці відповідають вимогам професії через співмірність очікувань з цінностями, а стандарти контролюються через задокументовані норми, які є загальноновизнаними міжнародною спільнотою у сфері соціальної роботи.

Тенденція стандартизації та уніфікації, де це можливо, вимог до практики та освіти у сфері соціальної роботи є важливою потребою сучасного глобалізованого світу, що характеризується технічним прогресом, інтеграційними процесами, зокрема розвитком економіки спільного споживання, збільшенням ступеня участі людей у соціальних процесах, можливостями для мобільності та обміну досвідом і обумовлюється необхідністю підняття престижу фаху й утвердження його значення на міжнародному рівні.

Глобалізація, регіональна інтеграція та постійно зростаюча мобільність здобувачів вищої освіти і науковців актуалізували потребу у розроблені, впроваджені та утверджені міжнародно визнаних стандартів у сфері соціальної роботи. У монографії «Міжнародні нормативні стандарти вищої освіти у галузі соціальної роботи» (International Standard Setting of Higher Social Work Education) М. Пейн (M. Payne) наголошує на необхідності використання, виявлення і підтримки стандартів соціальними працівниками у професійній діяльності. Оскільки, по-перше, традиційна для соціальної роботи критична рефлексія і внутрішнє обґрунтування основних аспектів практичної діяльності робить соціальну роботу як професію академічною. По-друге, чітко визначені стандарти соціальної роботи сприяють формуванню правильних власних стандартів професійної діяльності. По-третє, соціальні працівники є частиною місцевої, національної і міжнародної академічної спільноти, а єдині стандарти будуть заохочувати до конкуренції одного з одним, що безумовно, сприятиме підвищенню рівня якості освітніх і соціальних послуг. По-четверте, зовнішні стандарти освіти слугують основою для реалізації визначених цілей соціальної роботи у цій державі [24, с. 33].

У більшості розвинених країн світу стандарти у сфері соціальної роботи поділяються на професійні та освітні. Кожен з цих видів стандартів повинен складатися з певного набору очікувань, що стосуються змісту професії та засобів їх оцінення.

Професійні стандарти – це затверджені вимоги до компетентностей фахівців, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Їх наявність та офіційне визнання забезпечують ясність очікувань на кожному етапі кар'єри соціального працівника. Вони, свого роду, виступають гарантом, що фахівці несуть відповідальність за свої рішення та дії, а також є орієнтиром підтримки професійної компетентності протягом кар'єри. Вони орієнтовані на людину, яка має труднощі та потребу підтримки, сприяють найкращому можливому результату та мінімізують ризик заподіяння шкоди людині [21, с.17].

Освітні стандарти – це затверджені вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти; інші складники, передбачені спеціальними законами. Освітні стандарти мають бути валідними, надійними та справедливими, що визначає їх взаємозв’язок із цінностями професії та професійними стандартами, що відповідають вимогам дійсності [29].

Наявність професійних та освітніх стандартів у сфері соціальної роботи дозволяє визначати: ступінь відповідності фахівця вимогам професії та можливість якісно надавати послуги; чіткі цінності інституційної системи управління якістю в професії та освіті у сфері соціальної роботи; а також, підвищити надійність й ефективність послуг у системі соціальної роботи та професійної підготовки. Що у кінцевій, довгостроковій перспективі дозволить досягти цілей соціальної роботи, що полягають у досягненні добробуту кожної людини та суспільства в цілому.

Основою для розроблення професійних та освітніх стандартів є діяльність міжнародних організацій у сфері соціальної роботи, що втілена у ряд нормативних та регулюючих документів, значення яких є надзвичайно важливим для становлення престижу фаху та утвердження його міжнародного статусу.

2.2 Міжнародні освітні та професійні стандарти у сфері соціальної роботи

На міжнародному рівні регуляторну політику стосовно освітніх та професійних стандартів здійснюють Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (The International Association of Schools of Social Work (IASSW) та Міжнародна федерація соціальних працівників (International Federation of Social Workers). Обидві організації мають консультативний статус в ООН, що дає їм можливість вносити свої

пропозиції щодо роботи з різними категоріями населення. Розглянемо їх детальніше.

Міжнародна федерація соціальних працівників (IFSW) – це глобальне об'єднання національних організацій у сфері соціальної роботи із 90 країн світу, які у свою чергу, представлені більш як 750 000 соціальними працівниками. Вперше створена у 1928 році як результат Першої міжнародної конференції з питань соціальної роботи у Парижі. Активну роботу розпочала з 1956 року [3]. Основними цілями організації є наступні:

- зміцнення професії соціального працівника в міжнародному масштабі;
- розвиток загальних стандартів і цілей із соціальної роботи;
- розвиток і актуалізація кодексу етики соціального працівника;
- захист прав людини і сприяння розробці соціальної політики;
- розвиток стандартів навчання та підготовки соціальних працівників;
- підтримка колег в країнах без професійної асоціації.

Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) – це міжнародна організація з питань освіти у сфері соціальної роботи, заснована у 1928 році як результат створення першої міжнародної професійної організації у сфері соціальної роботи в рамках Першої міжнародної конференції з питань соціальної роботи у Парижі. Основна діяльність організації охоплює декілька напрямів, серед яких [23]:

- розвиток освіти у галузі соціальної роботи у всьому світі;
- розробка стандартів для підвищення якості освіти в галузі соціальної роботи;
- заохочення міжнародних обмінів;
- створення форумів для обміну науково-дослідницькою роботою у галузі соціальної роботи;

– сприяння розвитку прав людини й соціального розвитку за допомогою контролю над соціальною політикою та адвокаційної діяльності.

Схарактеризовані напрями діяльності дають підстави стверджувати, що Міжнародна федерація соціальних працівників та Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи спрямовані на розвиток практики та освіти у цій сфері, а також успішного поєднання традицій та інновацій задля успішної та ефективної професійної діяльності та підготовки висококваліфікованих соціальних працівників, здатних на високому рівні надавати допомогу та сприяти розвитку доброти в різних країнах світу.

У липні 2014 року Міжнародна Федерація Соціальних Працівників (International Federation of Social Workers (IFSW) і Міжнародна Асоціація Шкіл соціальної роботи (International Association of Schools of Social Work, (IASSW) оновили міжнародне визначення соціальної роботи, у якому зазначено, що “Соціальна робота – це базована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальних і гуманітарних наук, а також місцевими знаннями, соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та покращення добробуту. Наведене визначення може бути розширено і доповнено на національному та/або регіональному рівнях» [11]. Відповідно до цього визначення визнається, що соціальна робота – це важлива сфера професійної діяльності, основною метою якої є розвиток суспільства на основі використання етичних засад соціальної роботи, що базуються на її основних принципах, слідування та використання яких є обов’язковим в рамках професійної підготовки соціальних працівників та практичної діяльності у цій сфері.

Основні результати діяльності цих організацій втілені у низку документів, що встановлюють освітні та професійні стандарти у сфері соціальної роботи. І хоча ці документи носять неформальний характер і не мають статусу офіційних нормативних документів, їх роль та значення на міжнародному рівні є важливою.

Так, зокрема професійні стандарти діяльності соціальних працівників визначені у «Глобальній декларації етичних принципів соціальної роботи» (Global Social Work Statement of Ethical Principles) та Міжнародному Кодексі етики (International Code of Ethics).

Документ «Глобальна декларація етичних принципів соціальної роботи» (Global Social Work Statement of Ethical Principles) був затверджений у 2018 році Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи. Хоча, до цього зазнавав змін, оскільки перші етичні засади професійної діяльності були проголошені у 1994 році у документі «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти» («Ethics of Social Work - Principles and Standards»), друга версія цього документу була у 2004 році «Етика соціальної роботи, декларація принципів» («Ethics in Social Work, Statement of Principles»). Спільна декларація етичних принципів була покликана заохочувати соціальних працівників у всьому світі до роздумів про виклики та дилеми, з якими вони стикаються, та до прийняття етично обґрунтованих рішень про те, як діяти у кожному окремому випадку [12, 13].

Слід зауважити, що Міжнародна федерація соціальних працівників ухвалила коротшу версію декларації, у той час як Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи додала більше пояснень до кожного з принципів і залишила в ній ідею деколонізації соціальної роботи. Обидві організації визнають, що їх глобальний документ може не відображати особливості національної або регіональної контекстної реальності професійної практики й закликають до ухвалення етичних стандартів на національному та регіональному рівнях, які б базувались на ключових ідеях нової декларації.

Сьогодні, в основі «Глобальної декларації етичних принципів соціальної роботи» лежить 9 основних принципів: повага до людини та визнання її гідності, сприяння у реалізації прав людини, сприяння соціальній справедливості, сприяння у реалізації права на самовизначення, сприяння у реалізації права на участь, повага до конфіденційності та приватності, ставлення до людей як до цілісних індивідів, етичне використання технологій та соціальних медіа, професійна добросовісність. Ці принципи підтримані як практиками, так і академічною спільнотою і є основою стандартів професійної практики у сфері соціальної роботи, зокрема їх перелік та основний короткий зміст викладений у таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Етичні принципи соціальної роботи

Назва принципу українською мовою	Зміст принципу
Повага до людини та визнання її гідності	Своїм ставленням, словами та вчинками соціальні працівники визнають і поважають природну, невід’ємну гідність та цінність усіх людей.
Сприяння у реалізації прав людини	Соціальні працівники підтримують фундаментальні та невід’ємні права всіх людей і сприяють їх реалізації. Соціальна робота базується на повазі до природженої цінності та гідності всіх людей, на повазі до індивідуальних і соціальних / громадянських прав, що з них випливають.
Сприяння соціальній справедливості	Соціальні працівники несуть відповідальність за залучення людей до досягнення соціальної справедливості у суспільстві в цілому та стосовно людей, з якими вони працюють. Це означає: <ul style="list-style-type: none"> - протистояння дискримінації та інституційному гнобленню; - повага до різноманітності; - доступ до справедливих ресурсів; - протистояння несправедливій політиці та практиці; - розвиток солідарності.

Продовження таблиці 2.2.1

<p>Сприяння у реалізації права на самовизначення</p>	<p>Соціальні працівники поважають і підтримують право людей приймати власні рішення та робити вибір, якщо це не загрожує правам та законним інтересам інших людей.</p>
<p>Сприяння у реалізації права на участь</p>	<p>Соціальні працівники працюють над зміцненням самооцінки та можливостей людей, сприяючи їх повній участі у всіх аспектах ухвалення рішень та дій, які впливають на їхнє життя.</p>
<p>Повага до конфіденційності та приватності</p>	<p>- Соціальні працівники поважають права людей на конфіденційність та недоторканість приватного життя, працюють у відповідності до цих прав, якщо тільки не існує ризику заподіяння шкоди собі самому чи іншим особам або інших обмежень, установлених законом.</p> <p>- Соціальні працівники інформують людей, з якими вони співпрацюють, щодо таких обмежень конфіденційності та недоторканості приватного життя.</p>
<p>Ставлення до людей як до цілісних індивідів</p>	<p>Соціальні працівники визнають біологічні, психологічні, соціальні та духовні аспекти життя людей, розуміють їх і ставляться до всіх людей як до цілісних індивідів. Таке визнання використовується для формулювання холістичних, цілісних оцінок, а також втручань з повною участю людей, організацій та громад, з якими співпрацюють соціальні працівники.</p>
<p>Етичне використання технологій та соціальних медіа</p>	<p>- Етичні принципи цієї Декларації застосовують до всіх контекстів практики соціальної роботи, освіти та досліджень, незалежно від того, пов'язано це з прямим особистим контактом чи з використанням цифрових технологій та соціальних медіа.</p>

Продовження таблиці 2.2.1

	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники повинні усвідомлювати, що використання цифрових технологій та соціальних медіа може загрожувати дотриманню багатьох етичних стандартів, зокрема, таких як повага приватності та конфіденційності, недопущення конфлікту інтересів, компетентність, належне ведення документації тощо, і тому повинні отримати необхідні знання та навички для протистояння неетичній практиці при використанні технологій.
Професійна доброчесність	<ul style="list-style-type: none"> - Національні асоціації та організації зобов'язані розробляти та регулярно оновлювати власні кодекси етики або етичні рекомендації з огляду на місцевий контекст та інформувати соціальних працівників та школи соціальної роботи. - Соціальні працівники повинні мати необхідну кваліфікацію, а також розвивати та підтримувати необхідні навички та компетенції для виконання своєї роботи. - Соціальні працівники підтримують мир та ненасильство. - Соціальні працівники повинні діяти чесно. - Соціальні працівники визнають, що в деяких культурах та країнах надання та отримання маленьких подарунків є частиною соціальної роботи та культурного досвіду. - Соціальні працівники зобов'язані вживати необхідних заходів, щоб професійно і особисто піклуватися про себе на робочому місці, у приватному житті та суспільстві. - Соціальні працівники визнають, що вони несуть відповідальність за свої дії перед людьми, з якими вони працюють; власними колегами; своїми роботодавцями; професійними асоціаціями, а також згідно із місцевим, національним та міжнародним законодавством; і ці різні зобов'язання можуть суперечити одне одному, що має бути обговорено задля мінімізації завдання шкоди всім особам.

	<p>- Соціальні працівники та їхні роботодавці працюють над створенням таких умов на робочому місці та в їхніх країнах, за яких можливі обговорення, оцінка та дотримання принципів, визначених цією Декларацією та національними кодексами.</p>
--	---

Джерело: складено на основі документів МФСП [12] та МАШСР [13].

Співставлення міжнародних етичних стандартів, ухвалених у 1994, 2004 та 2018 рр., свідчить, що фахова соціальна робота в світі рухається за траєкторією розвиткової (девелопментської) моделі [20] та спирається на цінності, які Р.Інглегарт [16] відносив до постматеріалістичних, постмодерністських. Також більше уваги приділено питанням соціальної згуртованості, протидії суспільним стереотипам, запобіжним заходам під час використання новітніх технологій. Таким чином, соціальна робота як професія прагне здолати свій «напівфаховий статус» допоміжної професії [32], яка подекуди демотивує клієнтів від змін [15]. Водночас нові етичні стандарти орієнтують на визнання локального контексту й звертають увагу на недоцільність сліпого копіювання закордонного досвіду, прямо (у версії МАШСР) чи опосередковано (у версії МФСП) протистоять «професійному імперіалізму» [22].

Сформульовані у міжнародних документах норми є важливою етичною основою розвитку теорії і практики соціальної роботи, проте вони мають загальний характер і не враховують національних особливостей. Ними передбачено, що країни-члени Міжнародної федерації соціальних працівників адаптують їх під свої особливості професійної діяльності і освіти соціальних працівників. До того ж, положення декларації і стандартів не є постійними і можуть змінюватися на підставі виникнення нових професійних вимог до соціальних працівників [1].

Освітні стандарти професійної підготовки соціальних працівників представлені більшою кількістю документів, що пояснюється тим, що на міжнародній арені важливим є унормування системи підготовки фахівців відповідно до останніх тенденцій у сфері соціальної роботи за єдиними стандартами з метою уможливлення якісної та практико-орієнтованої освіти. Так, зокрема освітні стандарти регулюються «Всесвітнім керівництвом з питань освіти соціальних працівників» (World Guide to Social Work Education), «Глобальними стандартами професійної підготовки соціальних працівників» (Global Standards for Social Work Education and Training).

Документ *«Всесвітнє керівництво з питань освіти соціальних працівників»* (World Guide to Social Work Education) (1973-1984 р.р.) визначає основні вимоги до освітніх програм підготовки фахівців для цієї сфери (Stickney, Resnick, 1973; Kendall, 1984) [19]. У положеннях Керівництва визначено, що у загальному вигляді у програмах має обґрунтовуватися мета підготовки соціальних працівників, її тривалість (не менше двох років), вимоги до абітурієнтів, які можуть стати студентами відповідно до академічних стандартів, змістова частина теоретичної і практичної роботи, система оцінювання, список рекомендованої літератури і перелік доступних ресурсів для навчання. Крім того, програма має включати відомості щодо кількості професорсько-викладацького складу і квоти студентів, що можуть бути зараховані на навчання. У Керівництві з питань освіти соціальних працівників викладено рекомендації щодо особливостей виявлення відмінностей у національних освітніх системах і моделях освіти і важливості їх врахування у процесі розробки навчальних програм підготовки соціальних працівників. Це уможливить урізноманітнення змісту курсів із соціальної роботи, що сприятиме забезпеченню підготовки студентів з урахуванням регіональних особливостей. Такий підхід до організації навчання створить тісну взаємодію навчального закладу і ринку праці, передбачивши структурну систематизацію

основних компонентів навчальних програм і дасть можливість стандартизувати навчання на міжнародному рівні.

На основі Всесвітнього керівництва з питань освіти соціальних працівників, з метою визначення основних стандартів для підготовки фахівців із соціальної роботи, у 2000 р. Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи та Міжнародна федерація соціальних працівників розпочали роботу над створенням «Глобальних стандартів професійної підготовки соціальних працівників» (Global Standards for Social Work Education and Training). Перша версія цього міжнародного документу була прийнята у 2004 р. в Аделаїді (Австралія). У період з 2004 по 2019 рік цей документ слугував орієнтовним посібником із встановленням стандартів досконалості у сфері освіти соціальної роботи. З прийняттям нового Глобального визначення соціальної роботи в липні 2014 року, в 2019 році, *Глобальні стандарти професійної підготовки соціальних працівників* були оновлені з метою інтеграції змін в цих документах та відображення останніх подій в глобальній перспективі соціальної роботи. Нова редакція Глобальних стандартів – це продукт динамічного та колективного процесу, який тривав 18 місяців і включив відгуки від 125 країн, представлених 5 регіональними асоціаціями та приблизно 400 університетами та організаціями підвищення кваліфікації у сфері соціальної роботи [7].

Особливість цього документа полягає в тому, що він спрямовується на забезпечення «глобальної сумісності основних стандартів» підготовки соціальних працівників, що не применшує важливості національних та регіональних стандартів у галузі професійної освіти з огляду на економічні, політичні, культурні та соціальні особливості кожної країни, де здійснюється підготовка соціальних працівників.

Основними цілями Глобальних стандартів є [7]:

- забезпечення послідовності у наданні освіти з соціальної роботи, цінуючи різноманітність, справедливість та залучення усіх зацікавлених сторін;

- переконання, що освіта у сфері соціальної роботи відповідає цінностям і політикам професії, сформульованим Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи та Міжнародною федерацією соціальних працівників;

- соціальний захист персоналу, студентів та користувачів послуг, залучених до навчального процесу.

- переконання, що наступне покоління соціальних працівників матиме доступ до відмінної якості навчання, можливостей, які також включають знання соціальної роботи, отримані в результаті досліджень, досвіду, політики та практики у цій сфері;

- розвиток співпраці та обмін знаннями між різними школами соціальної роботи та між освітою, практикою та дослідженнями у сфері соціальної роботи;

- підтримка шкіл соціальної роботи задля їх процвітання, забезпечення ресурсами, інклюзивним середовищем для викладання та навчання.

Глобальні стандарти спрямовані на те, щоб охопити як універсальність цінностей соціальної роботи, так і різноманітність, яка характеризує професію, через систематизацію та популяризацію набору стандартів, які поділяються на обов'язкові (ті, які мають бути дотримані в рамках усіх освітніх програм) та бажані (ті стандарти, яких повинні дотримуватися школи соціальної роботи за можливості їх включення із урахуванням національної специфіки професійної підготовки).

Цей документ встановлює освітні стандарти, які охоплюють окремі, але взаємопов'язані елементи освіти соціальної роботи: *школа соціальної роботи, люди та професія* [7]. У розділі «Школа соціальної роботи», що в українському контексті тлумачиться як основні заклади, де готують соціальних працівників, визначається, що навчання у сфері соціальної роботи може здійснюватися університетами, коледжами, установами вищої, освіти державної, приватної та некомерційної форм власності, які мають бути обов'язково визнаними

освітніми та/або регулюючими органами в кожній країні. У розділі наголошується на тому, що навчання у сфері соціальної роботи є складною та вимогливою діяльністю, яка потребує доступу до відповідних ресурсів, викладачів, прозорих стратегій та сучасної навчальної програми. Відповідно до цього положення зміст розділу «Школа соціальної роботи» складається з таких блоків, як-от: основна місія, цілі та завдання, ресурс та засоби, освітня програма та основні навчальні програми, взаємозв'язок з соціальною роботою в контексті та на практиці, дослідницька та наукова діяльність. Ці блоки містять стандарти, що стосуються регулювання освітньої діяльності у сфері соціальної роботи.

Зокрема, у цьому розділі наголошується на важливості дотриманні у змісті програм цінностей та етичних принципів соціальної роботи, прав та інтересів людей, залучених до всіх аспектів реалізації освітніх програм і послуг (включаючи студентів, викладачів і користувачів послуг). Програма має відповідати вимогам професійних цілей, визначених на національному та/або регіональному/міжнародному рівнях та відповідати місцевим, національним та/або регіональним/міжнародним потребам та пріоритетам розвитку. А навчальний план повинен відображувати основні знання, процеси, цінності та навички професії соціальної роботи, які застосовуються в контексті конкретних реалій. Реалізація програм у сфері соціальної роботи має відбуватися із залученням необхідної кількості ресурсів для здійснення такої діяльності, зокрема має бути створений окремий підрозділ (факультет, кафедра тощо), надані необхідні та стабільні бюджетні асигнування, забезпечена достатня кількість викладацького та адміністративного складу, впроваджена належна інфраструктура, включаючи аудиторні приміщення, комп'ютери, тексти, аудіовізуальне обладнання, доступи до бібліотек, ресурси громади для практичного навчання та нагляду для сприяння досягненню своєї основної мети чи місії, цілей програми та її очікуваних результатів.

Що стосується стандартів для навчальних програм, то вони мають відповідати цілям структурного підрозділу, що здійснює підготовку, її очікуваним результатам та місії. Повинна бути забезпечена прозора процедура їх запровадження та реалізації, можливість постійного перегляду та доопрацювання. Програми мають бути спрямовані на розвиток навичок критичного мислення та наукових міркувань, відкритості до нового досвіду та відданості навчанню протягом усього життя, а також ґрунтуватися на принципах прав людини та прагненні до справедливості, відображати потреби, цінності та культуру відповідних груп населення.

Важливим також є розуміння того, що навчальний заклад *повинен переконатися*, що студенти, які здобувають освіту у сфері соціальної роботи до моменту отримання своєї першої професійної кваліфікації з соціальної роботи мали достатній/необхідний і відповідний доступ до навчальної програми із врахуванням її наступних компонентів [7]:

- соціальна робота в контексті: відноситься до ширших знань, необхідних для критичного розуміння політичних, соціально-правових, культурних та історичних сил, які сформували теоретичну базу соціальної роботи;

- соціальна робота на практиці: відноситься до ширшого набору навичок і знань, необхідних для розробки та надання ефективних, етичних і компетентних заходів у сфері професійної діяльності.

Також, у розділі наводиться перелік того, що має стосуватися теоретичного і практичного контексту фаху. Акцентується увага і на практиці студентів, яка має бути добре інтегрована в освітню програму для підготовки студентів до етичної, компетентної та ефективної практики. Визначається також, що практика має бути достатньою за тривалістю (щонайменше 25 % загальної навчальної діяльності в рамках курсів, в кредитах, днях або годинах), складністю завдань і можливостями навчання, щоб забезпечити підготовку студентів до професійної діяльності.

Важливим вбачається й інтеграція дослідницької та наукової діяльності у зміст програм підготовки. Оскільки, знання та наука про соціальну роботу генеруються з різноманітних джерел, включаючи надавачів освітніх послуг, дослідницькі організації, незалежних дослідників, місцеві громади, організації соціальної роботи, практиків та користувачів послуг. Усі учасники освітнього процесу мають робити внесок у розвиток, критичне розуміння соціальної роботи. Цього можна досягти шляхом включення стратегій досліджень цієї галузі у всіх аспектах програми, де це є можливим.

У другому розділі Глобальних стандартів «Люди» визначено, що реалізація освітніх програм у сфері соціальної роботи включає динамічну інтелектуальну, соціальну та матеріальну спільноту. Ця спільнота об'єднує студентів, викладачів, адміністраторів і користувачів послуг, об'єднаних у своїх зусиллях щодо розширення можливостей для навчання, професійного та особистісного розвитку. Відповідно до цього, програма підготовки соціальних працівників має враховувати вимоги до усіх учасників освітнього процесу. Так, зокрема визначено, що викладачі мають бути представлені у достатньому кількісно-якісному складі, включаючи практичний і дослідницький досвід у сфері соціальної роботи. Вони мають право брати участь у процесах прийняття рішень, пов'язаних із розвитком основної мети чи місії програми, у формулюванні цілей, розробці освітньої програми, навчального плану та очікуваних результатів програми. Середовище в якому працюють викладачі має бути сприятливим для отримання користі від співпраці. Інституційна політика щодо просування по службі, перебування на посаді, дисциплінарних стягнень і звільнення є прозорою та чіткою. Розподіл робочого навантаження має ґрунтуватися на таких принципах, як справедливість і повага до різноманітних навичок, досвіду та талантів педагогів. Задля сприяння якості професійної підготовки в рамках закладу освіти, адміністрація має забезпечувати збалансований розподіл навантаження для викладачів з огляду на кількість годин

викладання, практики, адміністративного навантаження, забезпечуючи наявність місця для участі в усіх видах діяльності, включаючи творчу роботу та дослідження.

Для студентів має бути розроблена прозора процедура вступу, забезпечена практика щодо відсутності дискримінації будь-якого студента на основі раси, кольору шкіри, культури, етнічного та мовного походження, релігії, політичної орієнтації, статі, сексуальної орієнтації, віку, сімейного стану, функціонального статусу та соціально-економічного статусу. Також, чіткою має бути процедура оцінювання та розгляду скарг й апеляцій, до того ж забезпеченими мають бути усі доступні види підтримки, включаючи академічну, фінансову, особисту допомогу та сприяння у працевлаштуванні. Важливим аспектом є надання можливості студентам із соціальної роботи розвивати самосвідомість щодо своїх особистих і культурних цінностей, вірувань, традицій і упереджень, а також того, як вони можуть вплинути на здатність розвивати стосунки з людьми та працювати з різними групами населення.

Необхідним також є приділення уваги користувачам послуг в рамках розробки програми підготовки соціальних працівників, зокрема включення прав, поглядів та інтересів усіх зацікавлених сторін до розробки та реалізації освітніх програм. Важливою складовою такої діяльності має бути проактивна стратегія для сприяння залученню зацікавлених сторін до всіх аспектів розробки, планування та реалізації освітніх програм.

У розділі «Професія» визначено, що усі школи соціальної роботи (тобто заклади освіти, що здійснюють підготовку соціальних працівників) є членами глобальної професійної та академічної спільноти. Таким чином, вони повинні мати можливість робити внесок і отримувати користь від розвитку науки, практики та політики на національному та глобальному рівнях. Тісні та офіційні стосунки з представниками та ключовими зацікавленими сторонами професії соціальної роботи, включаючи регуляторні органи та

національні й регіональні асоціації практики та освіти соціальної роботи є неодмінним елементом діяльності шкіл соціальної роботи.

До того ж, у цьому розділі акцент зроблений на тому, що цінності, етика та принципи соціальної роботи є основними компонентами професії, школи повинні постійно забезпечувати: (а) дотримання Глобальних етичних принципів та стандартів, затверджених Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи; (б) дотримання національних та регіональних кодексів етики; (с) дотримання Глобального визначення соціальної роботи, затвердженого Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи. Оскільки, чітке усвідомлення цінностей, принципів та етичної поведінки соціальної роботи дозволить усвідомлювати межі професійної практики та те, що може вважатися непрофесійною поведінкою з точки зору етичного кодексу.

Надзвичайно важливими видаються і положення, що заохочують розвиток відмінностей у практиці шляхом відображення культурної, етнічної та інших форм різноманітності в освітніх програмах, зокрема визнання та розвиток місцевої освіти та практики соціальної роботи на основі традицій і культур різних етнічних груп і суспільств, якщо такі традиції та культури відповідають професійним етичним кодексам і зобов'язанням щодо прав людини.

Чільне місце в освітніх стандартах, зокрема розділі «Професія», посідають положення, що стосуються прав людини, соціальної, економічної та екологічної справедливості, що є фундаментальними стовпами і лежать в основі теорії, політики та практики соціальної роботи. У цьому аспекті важливою є підготовка студентів до вміння застосовувати принципи прав людини (як сформульовано в Міжнародному біблі про права та основних міжнародних договорах про права людини) задля формування свого розуміння того, як поточні соціальні проблеми впливають на соціальну, економічну та екологічну справедливість; виявлення можливостей для підтримки

розвитку на низовому рівні та спільної участі громади для досягнення цілей соціального розвитку; використання можливостей для обміну знаннями, досвідом та ідеями з колегами з усього світу для підтримки розвитку освіти соціальної роботи, вільної від колоніальних впливів [7].

Отже, формулювання та визнання професійних та освітніх стандартів у сфері освіти і практики соціальної роботи є важливим елементом становлення професії та визнання її ролі на міжнародному рівні. Таким чином соціальна робота як професія прагне здолати свій «напівфаховий статус» допоміжної професії, створити передумови для якісної освіти та практики у цій сфері у всіх країнах світу задля розвитку добробуту населення. Врахування та імплементація освітніх та професійних стандартів різними країнами свідчить про високий рівень розвитку освіти та практики у сфері соціальної роботи.

2.3 Освітні та професійні стандарти Канади у сфері соціальної роботи

Освітні та професійні стандарти Канади у сфері соціальної роботи формувалась під впливом загальних світових тенденцій розвитку цієї галузі та діяльності міжнародних професійних організацій, але з урахуванням історичних особливостей становленні і розвитку країни. Система соціальної роботи та соціальної освіти в Канаді має свою специфіку, яка обумовлюються географічним становищем, поділом її на провінції (Альберта, Британська Колумбія, Манітоба, Нова Шотландія, Нью-Брансвік, Ньюфаундленд і Лабрадор, Онтаріо, Острів Принца Едварда, Квебек, Саскачеван, Північно-західні території, Юкон, Нунавут), високим ступенем децентралізації провінцій та потужною діяльністю регуляторних та професійних організацій у сфері освіти та практики соціальної роботи.

Соціальна робота як галузь професійної діяльності у Канаді відноситься до сфери регульованих професій за допомогою державних і

громадських інститутів (національні та провінційні регулюючі органи (ради, коледжі), професійні організації) та засобів юридичного впливу (законодавчі та нормативно-правові документи), метою яких є встановлення, підтримка та дотримання стандартів, практики й етики.

У свою чергу державні і громадські інститути, що регулюють стандарти у сфері соціальної роботи поділяються на 2 основні типи фахові та освітні (рис. 1). До фахових організацій належать:

- національні, як-от Канадська асоціація соціальних працівників (Canadian Association of Social Workers (CASE) та Канадська рада регуляторів соціальної роботи (Canadian Board of Social Work Regulators (CCSWR);

- провінційні та територіальні організації соціальної роботи, зокрема Альбертський коледж соціальних працівників (Alberta College of Social Workers), Асоціація соціальних працівників Північної Канади (Association of Social Workers of Northern Canada (ASWNC), Асоціація соціальних працівників Британської Колумбії (BC Association of Social Workers), Коледж соціальних працівників Манітоби (Manitoba College of Social Workers), Асоціація соціальних працівників Нью-Брансвіка (New Brunswick Association of Social Workers), Асоціація соціальних працівників Нью-Фундленда і Лабрадора (New Foundland and Labrador Association of Social Workers), Асоціація соціальних працівників Нової Шотландії (Nova Scotia Association of Social Workers), Асоціація соціальних працівників острова Принца Едуарда (Prince Edward Island Association of Social Workers), Асоціація соціальних працівників Онтаріо (Ontario Association of Social Workers), Професійний орден соціальних працівників Квебеку (Quebec: Ordre professionnel des travailleurs sociaux du Québec), Асоціація соціальних працівників Саскачевана (Saskatchewan Association of Social Workers).

До освітньої професійної організації у галузі соціальної роботи належить Канадська асоціація освіти соціальної роботи (Canadian Association for Social Work Education (CASWE)).

Рис. 2.3.1 Система професійних організацій у галузі соціальної роботи в Канаді

Оскільки професія соціальної роботи законодавчо регулюється провінціями, у яких представлені територіальні професійні організації соціальної роботи, кожна провінція має свій організаційний та регулюючий орган (коледж), який обирає одного члена до правління Канадської асоціації соціальних працівників (CASW). Регулювання цих організацій знаходиться під управлінням Канадської ради регуляторів соціальної роботи (CCSWR). Провінційні та територіальні професійні організації у галузі соціальної роботи на місцевому рівні регулюють різні аспекти фахової діяльності: від законодавчого забезпечення системи соціальної роботи в провінції та якості системи соціального обслуговування та соціального захисту населення до професійного ліцензування діяльності соціальних працівників та системи їх професійного вдосконалення.

Освітня організація у галузі соціальної роботи Канадська асоціація освіти соціальної роботи (Canadian Association for Social Work Education (CASWE) об'єднує усі університетські факультети, школи та кафедри у галузі соціальної роботи та провінційні професійні організації у цій галузі. Розглянемо діяльність цих організацій детальніше.

Канадська асоціація соціальних працівників (Canadian Association of

Social Workers (CASE) – одна з найперших професійних організацій у світі в цій галузі. Вона була заснована в 1926 році з метою моніторингу умов працевлаштування та встановлення стандартів практики у цій професії та на сьогоднішній день має неофіційний статус національного голосу та офіційний статус члена Міжнародної федерації соціальної роботи (IFSW). Канадська асоціація соціальних працівників (CASW) складається з 10 провінційних та територіальних організацій-партнерів. Основна місія організації – пропагування професії соціальної роботи в Канаді та сприяння розвитку соціальної справедливості. Професійна діяльність організації у галузі соціальної роботи передбачає вплив на соціальну політику Канади з урахуванням принципу соціальної справедливості, організацію та надання якісних соціальних послуг, а також систему професійного розвитку соціальних працівників шляхом створення широкої інформаційної бази і та інструментів для підвищення кваліфікації фахівців цієї сфери. Важливим напрямом діяльності організації є участь у політичних коаліціях та асоційованих національних комітетах з метою лобювання інтересів професії у країні та підтримки спеціальних галузевих проєктів. Щоб забезпечити найвищий ступінь досконалості у професії, Канадська асоціація соціальних працівників (CASW) забезпечує оцінку академічної кваліфікації соціальних працівників, що отримали освіту не у Північній Америці, але бажають практикувати у Канаді (*About CASE*, 2021) [2].

Канадська рада регуляторів соціальної роботи (The Canadian Council of Social Work Regulators (CCSWR) – організація, яка об'єднує в національну структуру провінціальні та територіальні органи регулювання соціальної роботи, в число яких входять і професійні організації у галузі соціальної роботи. Важливими завданнями діяльності ради є організація та керування національною мережею професійних організацій у галузі соціальної роботи, розробка національних стандартів оцінки компетентності у практиці соціальної роботи, розробка національних поглядів на регулювання соціальної роботи, реалізація проєктів соціальної роботи, що становлять

національний інтерес, співпраця з іншими національними установами та організаціями (*About us*, 2021) [4].

Діяльність провінційних та територіальних професійних організацій у галузі соціальної роботи відрізняється високим ступенем децентралізації. Вони одночасно можуть виконувати дві ролі – регулюючого органу соціальної роботи та професійної організації. Кожна з цих організацій має свій офіційний веб-сайт, на якому представлена інформація про діяльність, місію, основні напрями діяльності, освітні можливості для соціальних працівників, вакантні робочі місця.

Аналіз основних напрямів роботи і завдань 10-ти провінційних/територіальних коледжів та асоціацій, що регулюють соціальну роботу на місцевих рівнях засвідчив, що основними завданнями їх діяльності є: служіння інтересам громадськості, підняття авторитету професії та представлення інтересів своїх членів, забезпечення підтримки професійної підготовки фахівців для сфери соціальних послуг, проведення досліджень у галузі соціальної роботи, забезпечення можливостей професійного зростання своїх членів, а також видання та розповсюдження інформації, як для професіоналів сфери соціальної роботи, так і для широкого загалу. “Майбутнє професії пов’язане з розквітом професійної асоціації”, – вважає Джулі Фолі [10]. Професійні асоціації соціальних працівників спрямовують зусилля на підняття рівня соціальної роботи в Канаді на вищий рівень, сприяючи підвищенню престижу професії соціального працівника.

Важливою складовою освітньої діяльності професійних організацій є підтримка партнерських відносин із Канадською асоціацією з питань освіти соціальної роботи (*Canadian Association for Social Work Education*). Ця організація посідає чільне місце у системі професійної освіти і професійного розвитку соціальних працівників Канади. Вона співпрацює із національними та територіальними професійними організаціями та керуючими органами усіх провінцій з метою досконалості у навчанні, практиці та науковій діяльності із соціальної

роботи. Основними напрямками діяльності асоціації є: розробка освітньої політики та стандартів соціальної роботи; акредитація освітніх програм соціальної роботи; розвиток та підтримка членства; проведення щорічної конференції; видання наукового журналу; сприяння та підтримка професійного розвитку на робочому місці як центрального компонента освіти соціальної роботи; забезпечення критичного аналізу та соціальної політики; проведення та підтримка дослідницької та іншої наукової діяльності у сфері соціальної роботи [33].

Вивчення та систематизація досвіду діяльності професійних організацій у галузі соціальної роботи показало, що одним із пріоритетних напрямів їх діяльності є розвиток професії, що реалізується через створення чітких стандартів професійної діяльності, конкретних кваліфікаційних вимог до працівників, увагу до системи професійної підготовки через узгодження змісту освітніх програм з коледжами та асоціаціями, системну законодавчу та нормативно-правову базу, систему супервізії на робочому місці тощо.

Важливо зацентувати увагу на тому, що професійні та освітні організації у галузі соціальної роботи Канади мають не формальний, а номінальний статус. Усі напрями діяльності є чітко регламентовані, особливо ті, що пов'язані із розробкою освітніх та професійних стандартів у сфері професійної діяльності. Кожна освітня програма, в рамках якої здійснюється підготовка соціальних працівників в університетах та коледжах має погоджувати зміст програми із територіальними та національними організаціями та чітко слідувати їх рекомендаціям. Такий підхід до професійної підготовки соціальних працівників дозволяє забезпечити високу якість освіти, відповідність загальним місіям країни та зберегти територіальні відмінності кожного.

Кожна з провінцій та територій Канади має свій унікальний досвід організації соціальної роботи, який ґрунтується на цінностях, які закладені у Конституції Канади (*Constitution Act of Canada*), Кодексі етики (*Code of Ethics*) [6] та Стандартах етичної практики (*Guidelines for Ethical Practice*) [14] Канадської асоціації соціальних працівників

(Canadian Association of Social Workers (CASE), провінційних та територіальних законах й нормативно-правових документах, автентичній історії та практиках роботи з різними соціальними групами.

Категоріальний аналіз змісту понять «соціальна робота» у Законі про соціальних працівників Британської Колумбії (*Social Workers Act*, 2010) [28], Законі про соціальну роботу та соціальне обслуговування в Онтаріо (*Social Work and Social Service Work Act*, 1998) [27], Законі про повагу до практики соціальної роботи у Ньюфаундленді і Лабрадори (*An Act Respecting the Practice of the Social Work*, 2010) [5], Законі про медичні професії в Альберті (*The Health Professions Act*, 2003) [30] дав можливість з'ясувати, що це поняття трактується як професійна діяльність, спрямована на оцінку, усунення та запобігання соціальних проблем, покращення соціального, психосоціального функціонування та добробуту окремих осіб, сімей, груп і громад шляхом надання прямих консультаційних та терапевтичних послуг; розробку та організацію програм обслуговування людей, включаючи ті, що реалізуються спільно з іншими професіями; сприяння розвитку та вдосконаленню соціальної політики; проведення досліджень у сфері соціальної роботи. Це визначення охоплює різноманітний спектр заходів із соціальної роботи, включаючи безпосередню роботу з окремими особами, сім'ями, розвиток громади, адвокацію, зміцнення здоров'я, розробку політики, адміністративну практику та дослідження з урахуванням історичного, культурного та мультикультурного контекстів, що у свою чергу зумовлює успішність практики у сфері соціальної роботи у розрізі системної всеохопленості суспільних проблем на всіх рівнях практичної діяльності – від практики до аналізу політик та досліджень у цій галузі. Однак з іншої сторони, передбачає необхідність впровадження високих стандартів практичної діяльності, умовою наявності яких є якісна професійна підготовка соціальних працівників, яка здійснюється в університетах Канади та високопрофесійні соціальні працівники.

Професійні стандарти. Професійне регулювання соціальної роботи зумовлене повноваженнями держави ухвалювати нормативно-правові документи, необхідні для захисту громадян від осіб, які є некваліфікованими, некомпетентними або непридатними до практики. Професійні стандарти у сфері соціальної роботи в Канаді є сферою відповідальності Канадської асоціації соціальних працівників (Canadian Association of Social Workers (CASE)) та Канадської ради регуляторів соціальної роботи (The Canadian Council of Social Work Regulators (CCSWR)). Їх нормативне регулювання на національному рівні виходить з Національного класифікатора професій (The National Occupational Classification (NOC)), Кодексу етики (*Code of Ethics*), Стандартів етичної практики (*Guidelines for Ethical Practice*), Профілю початкового рівня компетенції для професії соціальної роботи в Канаді (*Entry-Level Competency Profile for the Social Work Profession in Canada*), на локальному - з провінційних/територіальних Кодексів етики та Стандартів етичної практики, а також галузевих законів, що регулюють соціальну сферу на конкретній території.

У Національному класифікаторі професій (The National Occupational Classification (NOC)) визначено профіль професії, обов'язки та вимоги до працевлаштування у сфері соціальної роботи в Канаді. Так, зокрема, особа, що має освітню кваліфікацію «соціальний працівник» має право обіймати наступні посади: координатор соціальної роботи, медичний соціальних працівник, соціальний працівник у сфері психіатрії, супервайзер соціальної роботи, соціальний працівник, слідчий відділу допомоги дітям, радник з питань освіти (науковий радник, кар'єрний радник, шкільний порадижник, консультант студентської служби), консультант з питань шлюбу та сім'ї, менеджер соціальних, громадських та виправних служб, соціальний та громадський працівник (працівник розвитку громади, працівник кризового втручання, працівник у справах дітей та молоді, інструктор життєвих навичок, молодіжний працівник, інспектор із забезпечення доходів) тощо. Кожна з цих видів професії

має свій профіль у Національному класифікаторі, однак відноситься до сфери діяльності соціального працівника [31].

Основні обов'язки, які входять в компетенцію соціальних працівників залежать від специфіки спеціалізації, однак у загальному вони стосуються визначення потреб клієнта та їх консультивання, розробки програми допомоги клієнту, адвокації клієнтів у громаді, розслідування випадків жорстокого поводження з дітьми, співпраці з міждисциплінарною командою фахівців.

Важливим також є і систематизація вимог до працевлаштування, що визначають високі стандарти фаху, так зокрема, соціальний працівник повинен мати диплом освітнього ступеня бакалавра/магістра соціальної роботи, отриманий в рамках навчання у провінційних/територіальних університетах Канади, або ж університетів інших країн, дійсність, якого підтверджується професійною організацією та регуляторними органами; практичний досвід роботи з супервізором; реєстрацію в органі управління провінції та складені екзамени, що підтверджують професійну компетентність; членство у професійній асоціації.

Особливість канадської практики регулювання професії полягає у тому, що практикуючі соціальні працівники не можуть називати себе «соціальними працівниками», доки не будуть зареєстровані в провінції чи території, де вони бажають працювати. Враховуючи те, що працевлаштування можливе за умови реєстрації та складання іспитів, важливим є чітке регулювання професійних стандартів у сфері соціальної роботи. Так, зокрема загальноканадські стандарти професійної діяльності представлені у Кодексі етики (*Code of Ethics*) Стандартах етичної практики (*Guidelines for Ethical Practice*).

Кодекс Етики (*Code of Ethics*) в Канаді затверджений у 2005 році Канадською асоціацією соціальних працівників. Він визначає цінності та принципи, якими керується професійна поведінка соціальних працівників та вимагає від фахівців неухильного дотримання основних етичних правил. Цей документ є основою для оцінки професійної

поведінки соціальних працівників, які працюють у регуляторних радах і організаціях, які є надавачами соціальних послуг. У документі наголошується, що професійна діяльність має базуватися на шести основних цінностях, як-от: повага до гідності людей; прагнення до соціальної справедливості; служіння людству; чесність професійної практики; конфіденційність у професійній практиці; компетентність у професійній практиці. Кожна із цінностей має свій опис та принципи, що лежать в її основі та стосуються основних засад поведінки соціального працівника. Зміст цінностей систематизовано у таблиці 2.3.2.

Таблиця 2.3.2

**Зміст цінностей професійної етики
соціальних працівників в Канаді**

Назва цінності	Принципи, що відображають основний зміст цінності
Повага до гідності людей	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники підтримують право кожної людини на самовизначення, враховуючи дієздатність особи та права інших осіб. - Соціальні працівники поважають різноманітність людей у Канаді та право індивідів на свої унікальні переконання, якщо вони не суперечать правам інших людей. - Соціальні працівники поважають право клієнта робити вибір на основі добровільної згоди. - Соціальні працівники, працюючи з клієнтами у яких є діти, визначають здатність дитини дати згоду та пояснюють дитині та її батькам/опікунам природу відносин соціального працівника з дитиною. - Соціальні працівники підтримують право суспільства накладати обмеження на право самовизначення індивідів, коли такі обмеження захищають права інших осіб. - Соціальні працівники відстоюють право кожної людини не бути жертвою насильства.

<p>Прагнення до соціальної справедливості</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники відстоюють право людей на доступ до ресурсів для задоволення основних людських потреб. - Соціальні працівники виступають за справедливий доступ до державних послуг і пільг. - Соціальні працівники виступають за рівне ставлення та захист за законом і кидають виклик несправедливості. - Соціальні працівники сприяють соціальному розвитку та екологічному менеджменту в інтересах усіх людей.
<p>Служіння людству</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники ставлять потреби інших вище власних інтересів, коли виконують професійні обов'язки. - Соціальні працівники прагнуть використовувати владу та повноваження, надані їм як професіоналам, відповідально, щоб служити потребам клієнтів і сприяти соціальній справедливості. - Соціальні працівники сприяють індивідуальному розвитку та досягненню індивідуальних професійних цілей, а також розвитку справедливості у суспільстві. - Соціальні працівники використовують свої знання та навички для досягнення справедливості у вирішенні конфліктів і наданні допомоги постраждалим від конфлікту.
<p>Чесність професійної практики</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники демонструють і заохочують такі якості, як чесність, надійність, неупередженість і старанність у своїй професійній діяльності. - Соціальні працівники демонструють відданість цінностям і етичним принципам професії та сприяють повазі до цінностей і принципів професії в організаціях, де вони працюють або з якими вони професійно пов'язані. - Соціальні працівники встановлюють належні межі у стосунках із клієнтами та забезпечують, щоб стосунки відповідали потребам клієнтів. - Соціальні працівники цінують відкритість і прозорість у професійній практиці та уникають стосунків, де їх чесність або неупередженість може бути скомпрометовано.

Конфіденційність у професійній практиці	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники поважають довіру до професійних стосунків з боку клієнтів та представників громадськості. - Соціальні працівники поважають право клієнта на конфіденційність інформації, яка поширюється в професійному контексті. - Соціальні працівники можуть порушувати правила конфіденційності, коли це вимагається або дозволено відповідними законами, постановою суду чи цим Кодексом. - Соціальні працівники демонструють прозорість щодо обмежень конфіденційності, які чітко застосовуються до їх професійної діяльності повідомляючи про ці обмеження клієнтам на ранніх стадіях їхніх відносин.
Компетентність у професійній практиці	<ul style="list-style-type: none"> - Соціальні працівники відстоюють право клієнтів на якісне обслуговування. - Соціальні працівники прагнуть зберегти та підвищити свій професійний рівень, знання та вміння. - Соціальні працівники демонструють належну турботу про інтереси та безпеку клієнта. - Соціальні працівники сприяють постійному розвитку професії та її здатності служити людству - Соціальні працівники, які беруть участь у дослідженнях, мінімізують ризики для учасників, забезпечують конфіденційність і точно звітують про результати своїх досліджень.

Джерело: складено на основі документу Канадської асоціації соціальних працівників [6].

Отже, зміст Кодексу етики соціальних працівників – це етичний путівник професійної діяльності у сфері соціальної роботи, який розставляє акценти та пріоритети у роботі, до яких відносимо компетентність, конфіденційність, чесність, неухильне дотримання прав людини повагу до неї, дійсне бажання допомогти у вирішенні проблеми та сприяти розвитку суспільного добробуту

провінції/території та країни в цілому.

Інший документ, що унормовує правила професійної діяльності у сфері соціальної роботи є Стандарти етичної практики (*Guidelines for Ethical Practice*). Цей документ був прийнятий у 2005 році Канадською асоціацією соціальних працівників як детальний додаток до Кодексу Етики, що містить вказівки щодо етичної практики шляхом застосування цінностей і принципів Кодексу до загальних сфер практики соціальної роботи. Зміст Стандартів згруповано у 7 підрозділів, кожен з яких містить вказівки щодо особливостей практичної діяльності у різних сферах та напрямках професійної взаємодії, а також загальний розділ трактування базових понять стандарту. На відміну від Кодексу етики Стандарти визначають правила поведінки у конкретних ситуаціях та актуалізують зобов'язання перед клієнтом в рамках відповідальної практичної діяльності. Узагальнена структура підрозділів представлена у таблиці 2.3.3 [14].

Таблиця 2.3.3

Основний зміст Стандартів етичної практики у сфері соціальної роботи в Канаді

Підрозділ	Основні питання підрозділу
1.0 Етична відповідальність перед клієнтами	1.1. Пріоритет інтересів клієнтів 1.2. Демонстрація культурної обізнаності і чуйності. 1.3. Сприяння самовизначенню та інформованій згоді клієнта. 1.4. Обов'язки перед вимушеними клієнтами та клієнтами, які не можуть дати згоду. 1.5. Захист приватності та конфіденційності. 1.6. Захист вразливих членів суспільства. 1.7. Ведення та обробка записів по кожному клієнту. 1.8. Практика припинення або припинення надання послуг.
2.0 Етичні обов'язки у професійних стосунках	2.1. Дотримання відповідних професійних меж. 2.2. Заборона експлуатації для особистої або професійної вигоди 2.3. Поведінка за умови наявності конфлікту інтересів.

	<p>2.4. Подвійні та множинні відносини</p> <p>2.5. Уникнення фізичного контакту з клієнтами.</p> <p>2.6. Заборона романтичних або сексуальних стосунків з клієнтами.</p> <p>2.7. Заборона сексуальних домагань.</p>
3.0 Етична відповідальність перед колегами	<p>3.1. Повага.</p> <p>3.2. Співпраця та консультації.</p> <p>3.3. Управління суперечками.</p> <p>3.4. Обов'язки з нагляду та консультації.</p> <p>3.5. Обов'язки перед учнями.</p>
4.0 Етичні обов'язки на робочому місці	<p>4.1. Професійна практика</p> <p>4.2. Трудові та управлінські спори.</p> <p>4.3. Обов'язки менеджерів</p>
5.0 Етичні обов'язки в приватній практиці	<p>5.1. Вимоги до страхування.</p> <p>5.2. Правила поведінки за умови наявності конфлікту інтересів.</p> <p>5.3. Відповідальна практика оплати послуг.</p>
6.0 Етичні обов'язки в дослідженні	<p>6.1. Відповідальна дослідницька практика.</p> <p>6.2. Мінімізація ризиків</p> <p>6.3. Згода на участь, анонімність і конфіденційність.</p> <p>6.4. Уникайте обману.</p> <p>6.5. Точність звіту про результати дослідження</p>
7.0 Етична відповідальність перед професією	<p>7.1. Підтримка та підвищення репутації та престижу професії.</p> <p>7.2. Неетичні дії колег</p> <p>7.3. Підтримка регуляторних практик (у юрисдикціях, де соціальна робота регулюється)</p>
8.0 Етична відповідальність перед суспільством	<p>8.1. Джерело інформації про соціальні потреби.</p> <p>8.2. Участь у соціальних акціях.</p> <p>8.3. Заохочення участі громадськості.</p> <p>8.4. Допомога в надзвичайних ситуаціях.</p> <p>8.5. Адвокат захисту навколишнього середовища</p>

Джерело: складено на основі документу Канадської асоціації соціальних працівників [14].

Отже, Стандарти практики є важливим документом, що регулює практичну діяльність та визначає алгоритм дій у розрізі етичних аспектів взаємодії із колегами, клієнтами та суспільством в контексті своєї професійної відповідальності, що є важливим показником того, що соціальна робота як професія, у першу чергу, орієнтована на розвиток і підтримку стосунків між окремими людьми, в громадах, на рівні організацій, що надають соціальні послуги. Такий підхід сприяє ефективному діалогу на різних рівнях та утверджує статус професії.

Важливим документом, що ґрунтується на Кодексі Етики та Стандартах Етичної практики є «Профіль початкового рівня компетентності соціального працівника у сфері соціальної роботи в Канаді» (*Entry-Level Competency Profile for the Social Work Profession in Canada*), затверджений Канадською Радою регуляторів соціальної роботи у 2012 році і призначений для встановлення сумірності вимог для соціальних працівників та полегшення їх професійної мобільності між територіями/провінціями Канади. Метою профілю є систематизація основних професійних компетентностей, що характеризують і визначають рівень професіоналізму особистості та компетенцій, тобто вимог до знань, умінь, навичок, якими повинен володіти починаючий соціальний працівник у всій Канаді, незалежно від контексту, в якому він працює [9].

У концептуальну основу профілю покладено «піраміду компетентностей» (рис. 2), якими має володіти будь-який соціальний працівник, зокрема до них відносять **особистісні компетентності, загальні компетентності, професійні компетентності початкового рівня, компетентності просунутого професійного рівня**. У свою чергу компетентності складаються з компетенцій, опанування яких є важливим для здійснення професійних повноважень [9].

Рис. 2.3.2. Піраміда компетентностей соціального працівника в Канаді

В рамках цієї піраміди, основні компетентності та компетенції у профілі виокремлені у шість блоків, які представляють шість основних сфер практики соціальної роботи, як-от [9]:

- **Застосування етичних стандартів: компетентності та компетенції**, необхідні для етичного та відповідального надання послуг.

- **Проведення оцінювання: компетентності та компетенції**, необхідні для визначення потреб клієнтів і оцінки їх соціальної ситуації та права на послуги.

- **Планування заходів: компетентності та компетенції**, необхідні для визначення цілей клієнтів і планування відповідної допомоги та послуг.

- **Надання послуг: компетентності та компетенції**, необхідні для надання послуг з метою задоволення потреб клієнтів.

- **Удосконалення політики та практики: компетентності та компетенції**, необхідні для активної участі в змінах політики та практики соціальної роботи, а також для ефективної комунікації та співпраці з зацікавленими сторонами громади та професіоналами в

соціальної роботі та інших професійних сферах для вирішення проблем, пов'язаних із втручаннями соціальної роботи та захисту найкращих інтересів клієнтів.

- **Залучення до рефлексивної практики та професійного розвитку: компетентності та компетенції**, необхідні для моніторингу та управління власним професійним розвитком, ставленням і поведінкою для розвитку та просування практики соціальної роботи на місцевому, національному та/або міжнародному рівнях.

Кожен із блоків компетентностей поділяється на групи ключових глобальних компетентностей, зміст яких складають компетенції, зосереджені на діяльності подібного характеру і описують ряд конкретних професійних дій, виражених у вимірних термінах. Загальна структура професійних компетентностей їх короткий зміст представлені у таблиці 2.3.4.

Таблиця 2.3.4

Структура та зміст компетентностей соціального працівника відповідно до профілю початкового рівня компетентності соціального працівника у сфері соціальної роботи в Канаді

Сфери практики	Групи компетентностей
Застосування етичних стандартів	<ul style="list-style-type: none"> - компетентності, пов'язані з етичними дилемами проблем, які вирішуються; - компетентності етичної практики; - компетентності щодо дій у випадках порушення правил етики; - компетентності пов'язані із захистом прав клієнтів та розвитку соціальної справедливості.
Проведення оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> - компетентності, пов'язані з оцінкою потреб і ситуацій клієнтів; - компетентності пов'язані зі збором відповідної інформації шляхом опитування та обговорень; - компетентності, пов'язані з інформуванням і залученням клієнтів до процесу прийому та оцінювання.

Планування заходів	<ul style="list-style-type: none"> - компетентності пов'язані зі здатністю формулювати проблеми та потреби клієнтів, які необхідно вирішити; - компетентності пов'язані із правилами втручання у вирішення проблем клієнтів; - компетентності пов'язані із вибором оптимальних форм, методів та способів роботи по вирішенню проблем клієнта.
Надання послуг	<ul style="list-style-type: none"> - компетентності пов'язані із здатністю доносити інформацію про проблему клієнта різним зацікавленим сторонам; - компетентності ведення документації; - компетентності ведення випадку відповідно до встановленого плану; - компетентності спрямовані на сприяння самовизначенню клієнтів; - компетентності моніторингу, оцінки та корегування втручання.

Джерело: складено на основі документу Канадської ради регуляторів соціальної роботи [9]

Наявність загально канадського профілю дозволяє: роботодавцям та територіальним/провінційним регуляторам визначити ключові практичні компетентності та компетенції, які можна використовувати для оцінки готовності практиків до безпечної професійної діяльності, а також набір чітких критеріїв, які вони можуть використовувати для оцінки компетентності практиків у галузі соціальної роботи; запевнити громадськість, що зареєстровані практики у сфері соціальної роботи можуть надавати безпечні, компетентні та етичні послуги; оцінити кваліфікацію та практичні навички соціальних працівників, щоб визначити, чи відповідають вони вимогам реєстрації; викладачам із соціальної роботи, надавати уніфіковану інформацію про мінімальні компетентності й компетенції та оцінювані їх сформованість на основі навчальних досягнень студентів.

Не дивлячись на те, що практика соціальної роботи різноманітна, а вимоги, з якими стикаються соціальні працівники, зазвичай відрізняються від сектора та організації. Систематизація Профілем компетентностей та компетенцій, якими має володіти соціальний працівник дозволяє регуляторним органам розробляти об'єктивні процедури реєстрації фахівців на основі оцінки їх придатності до професії з урахуванням визначеного обсягу знань, умінь та навичок. Компетентності та компетенції Профілю також можуть бути використані для визначення потреби в додатковому навчанні, а також при акредитації освітніх програм задля окреслення контрольних вимог для вступу на спеціальність та є основою для інших інструментів оцінки компетентностей та компетенцій та/або контрольованої практики у сфері соціальної роботи.

Вищезазначені документи є основою професійних стандартів у сфері соціальної роботи, вони визначають основні правила роботи соціальних працівників на загальноканадському рівні, однак відповідальність за прийняття законодавства, що регулює професію соціальної роботи, лежить на провінціях і територіях. Це пояснюється тим, що такий підхід до регулювання професії дозволяє регуляторним органам та професійним асоціаціям зберігати, перш за все, свій мандат, пов'язаний із суспільними інтересами населення, яке проживає на конкретній території Канади. Наразі, провінційні вимоги до зареєстрованих соціальних працівників, визначення ключових практичних компетенцій і стандарти, за якими оцінюється компетентність соціального працівника, відрізняються в кожній провінції, однак усі вони підпорядковані Міжнародним та національним стандартам регулювання професійної практики.

Важливо зазначити, що Кодекс етики, Стандарти етичної практики та Профіль початкового рівня компетентності соціального працівника у сфері соціальної роботи в Канаді є основою, які закладені у концепцію професійної підготовки соціальних працівників в

університетах Канади. Оскільки якісна освіта – це запорука успішної та ефективної практики.

Університети Канади пропонують навчання за спеціальністю «соціальна робота» за трьома освітніми ступенями: бакалавр соціальної роботи/соціальних послуг (BSW або BSS), магістр соціальної роботи/соціальних послуг (MSW або MSS) та доктор філософії. В даний час у Канаді функціонує більш ніж 100 університетських програм, які готують бакалаврів BSW (43), магістрів MSW (42) та докторів філософії у галузі соціальної роботи (20), також є більше 20 споріднених із цією спеціальністю освітніх програм у сфері дитячої та підліткової психотерапії, геронтології, ментального здоров'я та соціальної політики. Важливою запорукою якісної освіти в Канаді є чітка та прозора освітня політика, яка спрямована на розробку та впровадження високих стандартів у сфері професійної підготовки соціальних працівників.

Освітні стандарти в Канаді регулюються на загальнонаціональному рівні на основі документу «Освітня політика та акредитаційні стандарти професійної підготовки соціальних працівників» (*Educational Policies and Accreditation Standards for Canadian Social Work Education*), зміст якого ґрунтується на положеннях Глобальних стандартів професійної підготовки соціальних працівників, розроблених Міжнародною федерацією соціальних працівників та Міжнародною асоціацією шкіл соціальної роботи [18].

Освітня політика та акредитаційні стандарти професійної підготовки соціальних працівників є сферою відповідальності Канадської асоціації освіти з питань соціальної роботи (*Canadian Association for Social Work Education (CASWE)*). У документі «Освітня політика та акредитаційні стандарти професійної підготовки соціальних працівників» (*Educational Policies and Accreditation Standards for Canadian Social Work Education*) зазначено, що з метою постійного вдосконалення та покращення якості професійної підготовки соціальних працівників, освітні програми мають відповідати стандартам

за чотирма критеріями: мета та структура, ресурси, навчальна програма: структура та зміст, оцінка програми, й відповідати основним процедурним положенням, прописаним відповідно до кожного критерію [8].

Так, зокрема критерій *«Мета та структура»* передбачає, що якісна освітня програма побудована на засадах унікальності, яка має відображатись у місії та цілях. Структура навчання повинна передбачати чіткі, прозорі та інклюзивні політики та процедури щодо вступу, навчання, освітньої практики, перезарахування кредитів на національному та міжнародному рівнях, які відповідають законодавству у галузі прав людини, Декларації ООН про права корінних народів, та іншим загальнонаціональним та провінційним законодавчим документам, що регулюють цю галузь. Важливим аспектом оцінки є ступінь включення різних аспектів культурних та мовних характеристик громад провінцій чи територій у юрисдикції яких реалізується освітня програма, а також політики та процедури набору, прийому та збереження контингенту студентів з числа з корінних народів та студентів із вразливих соціальних груп.

У критерії *«Ресурси»* зазначено, що освіта у сфері соціальної роботи постійно розвивається, тому єдина освітня модель відсутня. Однак, університети, факультети, школи, відділи, кафедри, які пропонують професійні освітні програми з підготовки соціальних працівників повинні мати достатнє матеріально-технічне забезпечення, особливо приділяється увага можливостям організації та фінансування польових досліджень та виробничої практики студентів для досягнення освітньої мети програми, у контексті придатності до надання якісних соціальних послуг майбутніми соціальними працівниками. Важливим аспектом оцінки в рамках процедури акредитації є достатня кількість кваліфікованих штатних працівників, постійних викладачів, асистентів викладачів та керівників, інструкторів та супервізорів для виробничої практики, їх професійна кваліфікація, а також особливості розподілу повноважень між ними,

щоб планувати, адмініструвати та виконувати програми на якісному рівні.

Критерій «Навчальна програма: структура та зміст» передбачає опис загального змісту та структури професійної підготовки соціальних працівників на бакалаврському та магістерському рівнях, який обов'язково має відповідати місії та цілям академічного підрозділу, який претендує на акредитацію програми та положенням документу «Освітня політика та акредитаційні стандарти» Канадської асоціації освіти з питань соціальної роботи (Canadian Association for Social Work Education (CASWE)). Зміст навчальної програми чітко розрізняє навчання на рівнях бакалавра та магістра.

Відповідно до вимог, освітня програма на рівні бакалавра (BSW) повинна передбачати підготовку студентів до узагальненої професійної практики у сфері соціальної роботи, її зміст повинен забезпечувати баланс загальної (не менше 40 %) та професійної освіти (не менше 50 %), включаючи не менше 700 годин виробничої практики. Особливістю є те, що частина загальної освіти (40 %) може бути перезарахована на основі навчання у іншому закладі освіти, оскільки вона є однаковою та стандартизованою для усіх освітніх програм. Цікавим досвідом є також практика перезарахування практичного досвіду у сфері соціальної роботи за виробничу практику у розмірі половини необхідних годин, що є стимулом продовжувати освіту та підвищувати свій професійний рівень. Важливим компонентом бакалаврських програм є інтегративні семінари обсягом 10% від виробничої практики. Їх метою є надати студентам можливість інтегрувати навчання з практичним досвідом роботи в межах аудиторних курсів. Спосіб проведення інтегративних семінарів визначається кожним навчальним підрозділом, який здійснює професійну підготовку соціальних працівників, зокрема такі семінари можуть бути запропоновані як додаткові години практики, або як окремий кредитний курс. Який би спосіб викладання не використовувався, інтегративні семінари не можуть становити більше 10% годин від запланованої виробничої практики.

Освітня програма на рівні магістра (MSW) має бути спрямована на підготовку студентів до передової професійної діяльності у сфері соціальної роботи. Відповідно до вимог, магістерські освітні програми повинні включати 6 односеместрових спеціалізованих та поглиблених дисциплін, виробничу практику тривалістю щонайменше 450 годин або магістерський науковий проєкт з метою забезпечення можливості для інтеграції та демонстрації навичок у сфері практики соціальної роботи, аналізі політики та проведенні досліджень. Магістерські освітні програми мають бути розроблені з урахуванням можливості для поглибленого вивчення окремих спеціалізацій дотичних до сфери практики соціальної роботи у конкретній провінції/території Канади. Такий підхід реалізується шляхом проведення практичних занять на базі установ, що надають соціальні послуги і спрямований на розвиток, удосконалення знань та навичок в межах основних цілей навчання.

Відповідно до «Освітньої політики та акредитаційних стандартів», кожна освітня програма на бакалаврському та магістерському рівнях повинна сприяти розвитку цінностей, знань, якостей та навичок, необхідних для досягнення тринадцяти основних цілей навчання, зокрема: професійна ідентичність; взаємодія з окремими особами, сім'ями, групами та громадами через професійну практику; розвиток професійної практики; колоніалізм і соціальна робота; корінні народи та громади; франкомовні народи та громади; соціальна справедливість; антирасизм; екологічна практика; цінності та етика у професійній практиці; дослідження; аналіз та розробка політики; зміна організаційної та суспільної систем. Кожна з цілей навчання передбачає перелік показників, для її досягнення, які мають бути інтегровані до змісті кожної освітньої програми (*Educational Policies and Accreditation Standards for Canadian Social Work Education, 2021*).

Усі ці змістові та структурні компоненти освітніх програм на бакалаврському та магістерському рівнях є предметом четвертого критерію «Оцінка». У межах якого кожен навчальний підрозділ, який здійснює професійну підготовку соціальних працівників повинен

розробити методику регулярного підсумкового та проміжного моніторингу та контролю, щоб переконатися, що освітні програми є якісними, актуальними та відповідають мінливим потребам та новим знанням. Оцінка має передбачати: систематичний перегляд *мети та структури* освітньої програми у контексті її релевантності реальному процесу навчання; аналіз *ресурсів*, за допомогою яких здійснюється організація освітнього процесу; перегляд *навчальної програми* на предмет її ефективності та практико-орієнтованості шляхом зворотного зв'язку із установами-партнерами та аналізу впливу їх рекомендацій на удосконалення програми.

Результати проведеного дослідження дали можливість визначити особливості освітньої політики та акредитаційних стандартів професійної підготовки соціальних працівників у Канаді, які виокремили у дві групи – організаційні, змістові. До організаційних відносимо: чітку та законодавчо врегульовану освітню політику щодо професійної підготовки соціальних працівників; наявність профілюючого органу, який відповідає за акредитацію виключно освітніх програм за спеціальністю соціальна робота; розроблені освітні стандарти та акредитаційну політику зі спеціальності; секторальну єдність соціальної роботи: практика, освіта. Серед змістових виокремлюємо: наявність чітко визначених 13 цілей навчання в рамках професійної підготовки соціальних працівників в університетах; інтегративність теоретичного і практичного компонентів; включення різних аспектів культурних та мовних характеристик громад провінцій чи територій у зміст освітніх програм.

Отже, досвід регулювання професійних та освітніх стандартів у сфері соціальної роботи в Канаді має свої унікальні особливості, що характеризуються високим ступенем децентралізації на рівні провінцій/територій; розгалуженою мережею професійних та регулюючих органів у сфері соціальної роботи та їх тісним взаємозв'язком; чіткою орієнтацією на міжнародні стандарти з урахуванням історичних та соціально-політичних чинників країни;

високим ступенем поваги до усіх зацікавлених сторін цієї галузі – користувачів соціальних послуг, провайдерів соціальних послуг, шкіл соціальної роботи та студентів; структурованим та змістовним взаємозв'язком між теорією та практикою; високим рівнем інтеграції етичних та правових засад у систему професійних та освітніх стандартів.

З урахуванням досвіду конструктивних ідей Канади, вбачаємо необхідність систематизації рекомендацій на організаційному та змістовому рівнях, необхідних для запровадження у вітчизняну практику соціальної роботи та систему підготовки соціальних працівників.

Організаційний рівень:

- активізація діяльності або створення нових ефективних професійних організацій у сфері соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників, здатних бути представниками професії на міжнародному рівні від України;

- впровадження регулюючих органів у сфері соціальної роботи, метою яких було б встановлення сумірності цілей і завдань професійної діяльності з цілями та завданнями системи професійної підготовки соціальних працівників.

Змістовий рівень:

- оновлення Етичного кодексу діяльності соціальних працівників відповідно до міжнародних стандартів та розробка стандартів практики з урахуванням національного контексту соціальної роботи та активна інтеграція їх змісту у професійні та освітні стандарти професійної підготовки соціальних працівників;

- запровадження початкових вимог до потенційних вступників спеціальності «Соціальна робота», здатних гарантувати їх придатність до професійної діяльності;

- ліцензування та сертифікація соціальних працівників на предмет відповідності їх професійної компетентності професійним вимогам;

- уніфікація обов'язкової складової освітніх програм професійної підготовки для усіх шкіл соціальної роботи;

- погодження змісту освітніх програм з професійними організаціями з урахуванням активізації їх діяльності.

Впровадження цих рекомендацій дозволило би сприяти підняттю престижу професії та утвердженню його статусу на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Ковальова А.С. Формування професійної культури соціального працівника в умовах університетської освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук.журнал / голов. Ред. А.А. Сбруева. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. № 3 (47). С. 364-371.

2. About CASE [Electronic resource] : *official website of Canadian Association of Social Workers (CASE)*. 2021. URL: <https://www.casw-acts.ca/en/about-casw/about-casw> (date of access: 30.08.2021). Title from the screen.

3. About IFSW [Electronic resource]: *official website of International Federation of Social Work*. URL: <https://www.ifsw.org/about-ifsw/> (date of access: 01.09.2022). Title from the screen.

4. About us [Electronic resource] : *official website of The Canadian Council of Social Work Regulators (CCSWR)*. 2021. URL: <https://www.ccswr-corts.ca/about-us/> (дата звернення: 30.08.2021). Title from the screen.

5. *An Act Respecting the Practice of the Social Work* [Electronic resource] : *official document of Newfoundland and Labrador College of Social Workers*. 2010. URL: <http://www.assembly.nl.ca/Legislation/sr/statutes/s17-2.htm> (date of access: 28.05.2022). Title from the screen.

6. Code of Ethics [Electronic resource] : *official document of Canadian Association of Social Worker*. 2005. Regime of access: https://www.bcasw.org/wp-content/uploads/2011/09/CASW_Code-of-Ethics_e.pdf. (date of access: 15.05.2022). Title from the screen.

7. Discussion document on Global Qualifying Standards in Social Work [Electronic resource]: *official document of International Association of Schools of*

Social Work; International Federation of Social Work. 2004. URL: <http://www.iassw-aiets.org/global-standards-for-social-work-education-and-training/> (date of access: 27.06.2022). Title from the screen.

8. Educational Policies and Accreditation Standards for Canadian Social Work Education [Electronic resource] : *official document of Canadian Association for Social Work Education*. 2021. 23 p. Regime of access: <https://caswe-acfts.ca/wp-content/uploads/2021/08/EPAS-2021.pdf> (date of access: 01.09.2021). Title from the screen.

9. Entry-Level Competency Profile for the Social Work Profession in Canada [Electronic resource] : *official document of The Canadian Council of Social Work Regulators*. 2012 <http://www.ccswr-ccorts.ca/wp-content/uploads/2017/03/Competency-Profile-Executive-Summary-ENG.pdf> (date of access: 10.10.2022). Title from the screen.

10. Foley G. Back to basics: A political economy of workplace change and learning. *Studies in the Education of Adults*. 1999, 31. P. 181-196.

11. Global Definition of Social Work. [Electronic resource] : *official website of International Federation of Social Work*. 2014. Regime of access: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (date of access: 30.08.2021). – Title from the screen.

12. Global Social Work Statement of Ethical Principles [Electronic resource] : *official website of International Federation of Social Work*. 2018. URL: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles> (date of access: 30.09.2022). Title from the screen.

13. Global Social Work Statement of Ethical Principles. [Electronic resource] : *official website of The International Association of Schools of Social Work*. 2018. URL: <https://www.iassw-aiets.org/2018/04/18/global-social-work-statement-of-ethical-principles-iassw/> (date of access: 30.09.2022). Title from the screen.

14. Guidelines for Ethical Practice [Electronic resource]: *official document of Canadian Association of Social Workers (CASW)*. 2005. Режим доступа: https://www.casw-acts.ca/files/attachements/casw_guidelines_for_ethical_practice_e.pdf (date of access: 30.05.2022). Title from the screen.

15. Illich I. *Disabling professions*. New Hampshire: Marion Boyars Publishers, 1977. 128 p

16. Inglehart R. F, Welzel C. *Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence*. New York: Cambridge University Press, 2005. 344 p.

17. International Code of Ethics in Social Work [Electronic resource]: *official document of International Federation of Social Work*. 2017. URL: <http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>

18. Ioakimidis V., Sookraj D. Global standards for social work education and training. *International Social Work*. 2021, 64(2), 161–174. <https://doi.org/10.1177/0020872821989799> (date of access: 06.07.2022). Title from the screen.

19. Kendall K. *World Guide to Social Work Education*. New York: ASSW, 1984.

20. Lovelock R., Lyons, K., Powel J. *Reflecting on Social Work – Discipline and Profession*. London: Routledge, 2017. 262 p.

21. McNay Ian. Values, Principles and Integrity: Academic and Professional Standards in Higher Education. *Higher Education Management and Policy*. 2007, 19. P. 17-17.

22. Midgley J. *Professional imperialism: Social work in the third world*. London: Heinemann, 1981. 191 p.

23. Overview [Electronic resource] : *official website of The International Association of Schools of Social Work*. 2017. URL: <https://www.iasw-aiets.org/about-iasw/> (date of access: 29.03.2017). Title from the screen.

24. Payne M. Social work education – International Standards / In Hessle S. (ed). *International Standard Setting of Higher Social Work Education*. Stockholm: Stockholms Universitet, 2001. P. 25 – 43.

25. Robyn Harris, Graham Webb. Academic Standarts. *Leadership and Management of Quality in Higher Education*. Woodhead Publishing: Sawston, 2010. P. 215 – 221. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/academic-standards> (date of access: 08.07.2022). Title from the screen.

26. Sewpaul V., Henrickson, M. The (r)evolution and decolonization of social work ethics: The Global Social Work Statement of Ethical Principles.

International Social Work. 2019, 62(6), P. 1469–1481. URL: <https://doi.org/10.1177/0020872819846238> (date of access: 28.07.2022). Title from the screen.

27. Social Work and Social Service Work Act [Electronic resource] : *official document of Government of Ontario*. 1998. 31 p. URL.: <https://www.ontario.ca/laws/statute/98s31> (date of access: 29.09.2021). Title from the screen

28. Social Workers Act [Electronic resource] : *official document of Government of British Columbia*. 2010. Regime of access: https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/08031_01 (date of access: 25.05. 2022). Title from the screen.

29. Standards and norms in the field of Education [Electronic resource] : *official web-site of UNESCO*. URL: <https://en.unesco.org/themes/education/education-standards-norms> (date of access: 19.10. 2022). Title from the screen.

30. The Health Professions Act (HPA) [Electronic resource] : *official document of Government of Alberta*. 2003 URL: <https://www.qp.alberta.ca/documents/Acts/H07.pdf>. (date of access: 23.05.2022). Title from the screen.

31. The National Occupational Classification (NOC). 4152 – Social Workers [Electronic resource] : *official document of Government of Canada*. URL: <https://noc.esdc.gc.ca/Structure/NocProfile?objectid=8142BJet66d%2BpdERym7bSjDK1KzB8Wf7P%2BIWUW6yY1Y%3D> (date of access: 19.09.2022). Title from the screen.

32. Toren N. Social work: The case of a semi-profession. Beverly Hills: Sage, 1972. 264 p.

33. Vision, mission, principles and activities [Electronic resource] : *official website of Canadian Association for Social Work Education*. 2021. URL: <https://caswe-acfts.ca/about-us/mission/> (date of access: 01.09.2021). Title from the screen/